

BOLETÍN

DE LA

SOCIEDAD ECONÓMICA DE AMIGOS DEL PAIS

DE

GERONA

OCTUBRE DE 1907.

NÚMERO 105.

Sesión del día 9 de Octubre de 1907

Bajo la presidencia del señor Director Don Emilio Grahit, celebró sesión reglamentaria la Sociedad Económica; asistieron los señores al margen nombrados y actuó el suscrito Secretario general.

Se aprobó el acta de la sesión anterior.

Se acordó nombrar vocal de la Comisión organizadora del Concurso de Ganado, á don Francisco Messa Alcarria, Teniente Coronel de Caballería, destinado al octavo depósito de reserva, en sustitución del señor Salazar.

Interesar de los donantes de premios para el Concurso certamen y para el de ganados, se sirvan entregar al señor Tesorero los precios ofrecidos.

Quedar enterada de un oficio de la Junta provincial del Censo, designando al Presidente de la Sociedad como vocal nato de aquella Junta.

Id. de un oficio de la Cámara Agrícola del Ampurdán, designando á los socios de la misma que pueden ser agregados á la Comisión encargada de la realización del Concurso de Ganado.

Dar las gracias á la Alcaldía de esta ciudad por el donativo de diplomas para el Concurso de Ganados y al Colegio de veterinarios por la subvención concedida para el mismo.

Facultar á las Comisiones organizadoras de ambos Concursos para que adopten y ejecuten cuantos acuerdos consideren convenientes para la organización y realización de los mismos,

Dar las gracias á don Eusebio Corominas por el premio ofrecido para el Concurso certamen á la memoria que mejor estudie el verdadero carácter de la guerra de la Independencia.

Quedar enterada de un oficio del Consejo provincial de Industria y Comercio, dando cuenta de haberse designado al socio don Narciso Xifra, para el cargo de vocal del mismo.

Nombrar ponentes para examinar los diferentes trabajos y solicitudes presentadas al Concurso certamen á los señores siguientes; Doctor don Joaquín Gou, para los trabajos que opten al premio del señor Obispo; don José de Pazos para las instancias al de la Diputación provincial; don Ignacio Tor para las solicitudes al de don Manuel Farguell; don Juan Bta. Torroella, para los trabajos que opten al premio de D. Manuel de Bofarull; don Manuel Cazorro para las propuestas á los premios del Ayuntamiento; don Modesto Furest; para las memorias, solicitando el premio del Fomento; don Juan Bta. Palacio, para las instancias al del señor Marqués de Aledo; don Pompeyo de Quintana para las solicitudes al del señor Conde de Vilallonga; don Buenaventura Roqueta, para los que se presenten optando al primer premio de esta Sociedad, y don Ernesto Vivas para el segundo; y para el premio del señor Gobernador se acordó aceptar la propuesta que haga el señor Inspector provincial de primera enseñanza.

Y no habiendo más asuntos de que tratar se levantó la sesión.

Real Sociedad Económica Gerundense de Amigos del País

Concurso-Certámen de 1907.

Lista de composiciones y trabajos recibidos

- 1.º Los Bancos populares como medio de protección ó unión entre capital y trabajo. Lema: La producción ocasiona el progreso social.—2.º Institución y funcionamiento de las Cajas de Ahorro para la clase obrera. Lema: Inteligencia y trabajo.—3.º La Patria. Lema: Una y un Deu (Popular).—4.º Huertos y jardines escuelas. Lema: El mejor placer es el que resulta de hacer bien á los demás.—5.º Solicitud optando al premio de la Diputación provincial.

—6.ª A la Patria. Lema: Somnis de grandesa.—7.º La Patria. Lema: Dialech.—8.º Solicitud al premio de la Diputación provincial.—9.º Memoria sobre caixes d' estalvi. Lema: Les caixes d' estalvi son la redempció de l' obrer.—10.º Caixes d' estalvis pera obrers. Lema: Sens economia no hi ha riquesa (Séneca).—11.º Solicitud al premio del Sr. Farquell.—12.º Cajas de Ahorros para obreros. Lema: El ahorro es la base más sólida de la paz social.—13.º Solicitud al premio de la Diputación provincial.—14.º La usura es la peor de las plagas.—15.º Memoria describiendo la organización y funcionamiento de una Caja de Ahorros para obreros. Lema: El ahorro es riqueza. La avaricia es miseria.—16.º Patria. Lema: Multiplex quia viva: viva quia una.—17.º Antecedentes acerca la labor de rendición del Rdo. D. Juan Tomás sobre los penados reclusos en Figueras.—18.º Estudios críticos. Lema: Art universal. El sonet en la literatura catalana.—19.º Memoria sobre la institución y funcionamiento de Caixes d' estalvis pera obrers. Lema: Les caixes d' estalvis podrien per si soles cambiar l' aspecte de la societat.—Rossi.

VEREDICTO

Premio del Ilmo. Sr. Gobernador civil de esta provincia don Manuel Moreno Churruca, á D. Antonio Balmaña profesor de Espolla.

Premio del Excmo. Ayuntamiento de Gerona: á Teresa Verdager Plaja, Luis Padrosa Sala, José Gelabert. Diplomas de honor: Nieves Bernet García, y á Francisco Auguet Soler.

Premio del Ilmo. Sr. D. Francisco de Pol y Baralt, Obispo de la Diócesis. 15 Memoria describiendo la organización y funcionamiento de una Caja de Ahorros para obreros. Lema: El ahorro es riqueza. La avaricia es miseria.

Premio de la Excmo. Diputación de Gerona al Ateneo Obrero de Gerona. Mención honorífica. Orfeo de Blanes. Premio del Excelentísimo Sr. D. Manuel Farguell de Magarola Senador del Reino por esta provincia. Al aprendiz Jaime Figueras Salas.

Premio del Ilmo. Sr. D. Manuel de Bofarull. A la Patria. Lema: Somnis de grandesa. Accésit.—La Patria, Lema: Diálech.

Premio del Ilmo. Sr. D. Pedro Llosas. Desierto.

Premio de la Sociedad «Fomento de la Industria Comercio y Propiedad». Estudios críticos. Lema: D' un llibre en preparació. Accésit.

Premio del Excmo. Sr. D. Mariano Vergara, Marqués de Aledo. Dolores Bosch Fontanet, de Gerona.

Premio del Excmo. Sr. Conde de Vilallonga. D.ª María Baus Palahí, Viuda de José Solsona y Bartrina.

Premio del Excmo. Sr. D. Rafael M.^o de Labra. Desierto.

Premio del Ilmo. Sr. D. José M.^o Perez Xifra. Desierto.

Premio de esta Sociedad ECONÓMICA.

1.º Al trabajo «Huertos y jardines escuelas». Lema: El mejor placer es el que resulta de hacer bien á los demás.

2.º Al Rdo. D. Juan Tomás, de Figueras.

Premios de D. Emilio Grahit Papell, Director de esta ECONÓMICA. Desiertos.

Gerona 24 Octubre de 1907.—La Comisión. Pompeyo de Quintana, Presidente, Aniceto Ibran, José Ribera, Manuel Cazorro, Buenaventura Roqueta, José de Pazos, Ernesto Vivas, Modesto Furest, Juan B.^a Torroella, Vocales. Arturo Vallés, Secretario.

Sesión extraordinaria del día 26 de Octubre de 1907.

Bajo la presidencia del Sr. Director D. Emilio Grahit y asistiendo los señores al margen nombrados se celebró sesión extraordinaria.

Leída y aprobada el acta de la ordinaria celebrada el día 9 del corriente mes, pasose á efectuar el reparto de palcos para que los señores Sócios puedan presenciar el Certámen del año actual.

Al igual que se hizo para el Concurso anterior y no habiendo suficientes palcos para cada uno de los sócios, se acordó agrupar á éstos de dos en dos y después adjudicar por sorteo el palco que deba ocupar cada grupo, como así se hizo, después de eliminar del sorteo á aquellos sócios que por no vivir en familia ó por otras circunstancias de lutos ó ausencias se consideró que no ocuparían el palco que se les adjudicase.

Se aprobó el fallo propuesto por la Comisión organizadora del Certámen y que del mismo se haga la debida publicidad en los periódicos.

El Sr. Presidente dió cuenta de las gestiones realizadas por las respectivas Comisiones para la celebración del Certámen y del Concurso de ganados, y se acordó aprobar en un todo las dichas gestiones.

Se acordó pasaran al archivo varios libros y publicaciones recibidas.

Y no habiendo otros asuntos de que tratar, se levantó la sesión.

Una qüestió artística

LEMA:

Quatre mots d' Historia.

(Continuació)

L'arquitectura dels Yncas es distingeix principalment per una rica varietat en els materials de construcció; usaren la terra, fang pedra trevallada y en brut, sorra, tot amassat per un morter de calç o de guix y sorra. Es a dir, tenien el mateix modo de construcció que les muralles de Tarragona y alguna altra població formada per etruscos y grecs a quin lloc senyalat farem el bosqueix d' un estudi. També pot afegirse que tal trevall presenta molta semblansa ab la construcció antiga egípcia.

El més notable de l'arquitectura inca es que presenta les portals y finestrals en la forma etrusca, lo que geomètricament es conegut per la figura *trapezi*;

Generalment els temples y palaus dels Yncas eren d' un sol pis, llarg y estret, y al bell mitg del monument hi havia 'l gran pati. Fortes taulades, ànima de canya Bambú recubert de lo que en amèrica 'n diuen mimbres. L'ornamentació exterior senzill en extrem, frisos ornamentals oberts llarg a llarg en l' ampla paret, el seu interior ornamentació per l' istil.

Impossible descriure 'ls 200 palaus de l'arquitectura Inca, esbossarem la descripció del de més nom. «El temple del Sol» l'ornamentació consistia en recubrir les parets de planxes d' or, engalanades de figures esculpturades; homes y dones, aucells, figures de gros tamany y col·locades damunt pedestals. Es veuen també esculpides en les parets les plantes del país imitades ab exquisit gust.

Després, ja ve la dominació espanyola, no a propòsit es seguir, ja que dintre 'l corresponent lloc veurem el renaixement que en Amèrica sols es distingí per el devassall d' or y pedres precioses en que ornamentaren l' istil, pot ser fill d' un caracter especial de la terra y a recordansa del art maya y nahova. Més en tot deü fer-se constar que l' historia de l'arquitectura americana es quasi bé desconeguda per lo molt que hi ha a fer en el seu estudi.

EGIPSI

Un dels altres istils de l' antiguitat es l' egipsi.

Egigte está situat al N. E. de l' Àfrica, la gran comarca es creuada per el riu Nilo, riu que inondant el terrer al desbordarse periòdicament del seu -llit natural, assaona 'l terrer fentlo ric y productiu no aixis els trossos que no exten en son poder el gran riu impossibilitant la vida en mitg de sorrals y terres ermes.

En l' antiguitat formaren tres regions: Alt Egipte o Tebaida per capital Tebas, Egipte menfita per capital Menfis y baix Exipte o Delta capital Sais.

Els primers habitants provenen de la rassa Cam, que creuant el desert de Siria s' establiren en les valls del Nilo. Constava la primitiva població de diferents tributs fins que Menis les uní baix el seu poder inaugurant la primera dinastia y fundá Menfis (prop del Cairo), dinastia perdurable més, que per falta de datos no ha pogut precisarse 'l temps de la seva duració, encara que hi ha autor que suposa que reynaren més de 250 anys.

De la segona y tercera dinastia s' en coneix poca cosa, atribuint-se 'ls la fundació al culte del *Bou Apis* y dels animals sagrats. La quarta dinastia ofereix com a guerrers els reys *Cheops*, *Chifren*, que foren els que aixecaren grans monuments com les piràmides, l' ésfinge y temples; d' aquesta dinastia al caure ella soterrá l' Egipte en una anarquia que perdurá fins al acabar la dinastia X.

La XI reorganisá l' Egipte, la seguent fou gran y poderosa, contribuint al Laberinto, el llac Meras y altres monuments.

Y aixís esdevingueren dinasties fins al segle XXIV, durant el quin, el Rey persa conquerí l' Egipte (527 anys a. de C.)

Més tart foren els conqueridors de l' Egipte, els grecs y els romans, més uns y altres renunciaren generosament imposarlos la seua influencia doncs que 'ls monuments comensats per els egipsis continuaren la seua obra baix domini dels Etomeos y Cessar. Prova de virtualitat de la civilitació egíptica.

La religió: de sempre cregueren en un Deu creador de totes les coses, més tart confongueren l' idea del Deu ab les manifestacions de son poder anant a caure en el politeisme convertintse en adoració al Sol y a certes constelacions; més tardanament adoraren a altres divinitats agrupantles per un pare mare y fill essent la més coneguda: Ossiris, Iris y Haro, representades per figures

d'animals vius com el badell, cocodrilo, gat etz. y encara que als comensos solzament eren representació de la divinitat la massa acabá per convertirlos en verdaders déus de la seua religió.

El poble Egipsi creya en un més enllá d'aquesta vida, els cadavers eren balsamats destrement tal manera ho feyen que avuy dia encara poden contemplarse les seues mòmies. ¡Profanació! profanació de 'ls pobles de l' antiguitat leyem sens pensar que 'n l' avenir uns homes curiosos desfarien sepulcres, entrarien dins les tombes per descobrir quelcom de rastres de lo que fou y feu aquell poble.

Els enterraven dintre una tomba que no era solzament diposit de les despulles humanes; sinó que també creyen era 'l recull de l' ànima que si en la resurrecció al compareixer davant del tribunal format per el deu Ossiris, si no la trovaben ben purificada per gaudir una eterna vida, menesterós era que 'l cos es trovés en estat de puresa, y cada mómia portava un exemplar del «Llibre de la mort» colecció de plegaries y resos que mostra 'ls detalls del procés ¿era culpable l' ànima? ¿fou digna? en el primer els torments y l' càstic la convertien de nou al rés o sinó purificada entraba dins el reyalme dels Deus com a ser perfecte per una eternitat. Veusaquí l' explicació de que 'ls egipsis pretenguessin que 'ls seus monuments y especialment els funeraris fossin eterns y per aixó la seua forsuda y nerviositat de construcció.

Els egipsis en els temples obeliscos, en els ipogeos, en les caixes envoltories de les mòmies es veuen dibuxats figuretes estravagants, animals doméstics y ferestecs, homes seusers, ab tota classe de plantes, arneixos, armes, es a dir tot lo que representa vida, figures estravagants de grossa imaginació tal es al veure quadripedos ab ales y homes monstruos ab testa d' animal, tot aixó voltat de ratlles rectes y curves formen l' escriptura nacional egipsia anomenada per els grecs gerolifica, nom en que nosaltres la coneixem. El sabi Chanpollion (1790—1832) després de molt estudi comensa esbrinar el misteri d' aquells gerolífics, després algún altre erudit ha encertat altres proves que afegides al estudi d' aquell sabi, s' ha pogut fer certes bases en lley fixa per poguerlos endevinar y llegir ab certa facilitat.

Además d' aquesta mena d' escriure, els egipsis usaren dos altres, l' una coneguda per els grecs ab el nom de *Geratica* de la quina es serviren per els llibres del paganisme, registres y contractes, y l' altra la demotica de formes més abreviades que la gerolifica.

L' egiptologia ha sigut sempre una gran ciència francesa que ha contribuït a coneixer els monuments y una gran misiò francesa persegueix les escavacions que han enriquit al famós museu de Boulag (Cairo).

L' historia del art en el Egite es distingeix en quatre grans períodes: 1.er Període menfita (Menfis prop del Cairo) 2.^{on} Període teba, capital Tebas, 3.er Període Saita dominant Sais y altres ciutats, y 4.^{art} dominació grega.

Els egipsis comensaren per les construccions de fustes, més tingueren d' abandonar tal sistema per la falta d' aquet material en les seues terres, tardanament es serviren com a material de construcció de rajols y palets per les cases particulars y monuments de luxu, més per les grans construccions es serviren de la pedra. Usaren la columna com a sustentácul, això no modernament sinó que ja prové de ben antic. En els hipogeos de montanya de Beni-Hassan hi ha columnes estriades sens que per això pugui donarse més antiguitat a les de fust llis que tant sovintment s' usen en els monuments egipsis.

Les formes més característiques de columnes son les següents: El fust forma cilíndrica y en alguns casos s' estreny a la part superior. no te estries, ans el contrari acusa formes convexes semblantse al conjunt a un manyoc de troncs. L' ornamentació es la flora egipsia, *fulles de papyrus*, a la part inferior gerolífics en el fust y al capitell que es la més carecterística d' aquest istil que té generalment forma de *flor de lotus*, coronada per un abac quadrat, la flor de lotus badada del tot coronantla un abac quadrat seguint les ratlles del fust y no cobrint per lo tant el volt del capitell, y finalment capitell format per quatre cops aguantant altres tants baixos relleus representant habitacions dels Déus.

Degut segurament a la falta de fustes y al tenir el material de construcció de gros volumen, es el que els cornisaments dels edificis sols contenen arquitrán y cornisa, cornisa composta de per una motllura de gran vol y petit filet. Les finestres forma rectangular y convergent cap al dintell coronades per un guardapols de la forma de la cornisa.

Piló-Paraula grega que vol dir porta monumental y uneix dos ales d' edifici, exemple el de Luksar que te a cada costat dos colosos damunt pedestals representant els fundadors del temple. Per les grans festivitats s' hi posava 'l davant del piló o porta estakes ab banderoles al cap damunt, A cada costat una mica enda-

vant quatre obeliscos commemoratius y molts cops l' un més alt que l' altre. L' obelisc consta de sòcul prisma y piramidon; la base es quadrada molt pulimentada y plena de gerolífics aixís com també les demés parts.

Dromonios grans avingudes empedrades ab blocs molt grossos, tenint a cada costat una filera d' esfinges sobres sòculs distants els uns dels altres 5 m. y estant plenes d' inscripcions. Aquesta construcció precedeix casi sempre a tots els palaus.

Peristil es una renglera de columnes que volta als temples, haventhi una paret de l' una al altre de la meitat d' alsada de la columna ab gerolífics coronada ab les cornises egipcia intercolumna central, davant el portal hi havia una porta sense dintell.

Sales hipistoles tenen el sostre plà, sostingut per columnes.

Sales hipotees son patis voltats de columnes.

Els monuments de més importancia dels egipsis son les tombes.

En el primer periode hi ha dos classes de tombes; les *mastabes* y les *reyals*, La paret exterior está en forma de taluts; passada la porta hi ha la sala de les ofrenes, després un corredó o galeria ab una estatua del difunt, després a manera de pont ab fons una galeria que condueix a la sala de la momia.

Les tombes reyal's tenien la porta d' entrada al segon ters de l' alsada y per una munió de sales, galeries y ponts condueixen a la sala del difunt; no hi ha sala d' ofrenes, perquè essent tant properes als temples en aquestes s' hi rendia culte especial dels Faraons. Aqueixes piramides son de base quadrangular y ara son escalonades més aleshores eren llises dividides ab faixes de brillants colors.

D' aqueix temps es la gran piramide, mideix 138 m. d' alt, 227 m. de base, es creu que era molt més alta doncs n' hi ha gran part sepultada per l' sorra.

En el segon periode, o siga 'l Tebano, se construeixen piramides, més son de forma més alta y no tenen caracter reyal, sols contenen l' habitació funerària.

La tomba principal d' aquesta época es l' hipogeo, fossa subterranea, oberta al vessant d' una montanya, generalment té una fatxada esculpida en la roca, aont hi ha la porta que condueix a la galeria obliqua; l' horitzó de dret al centre de la montanya, hi há altre pas que dona entrada a una petita cambra en quadro al costat n' hi ha un altre de més gran forma rectangular, alli deixaven la

mòmia; en l'altre hi posaven els objectes més estimats, pertanyents al difunt.

Els hipogeos reials es un temple del quin segueix una galeria en quin extrem hi ha 'l pont y al fons d' ell el lloc fúnebre aixís son les tombas reials de Beni-Hassan, aont també en alguna paret hi ha pintures alegòriques al ritual egipsi. Durant el període Saita, la tomba es construïa en les planures perquè Sais capital del imperi, corrien perill d' inondarse en els desbordaments del Nilo y per això foren construccions elevades en forma de pisos plenes de mòmies, a quin conjunt s' anomenava *necropolis* havent moltes esteles fúnebres que son unes lloses de pedra de forma quadrada, al damunt en baix relleu o en pintura hi ha les siluetes dels parents del difunt portantli ofrenes en els darrers moments de rendirli homenatge, acabant el quadro l' inscripció explicativa del assumpte.

Les tombes reials d' aqueixa época son dintre dels temples; colocaven les mòmies dintre de nínxos que estaven overts a les parets d' una sala destinada a n' aquest objecte.

Per lo general l' estatuaria colossal ha sigut filla d' un principi d' òptica a fi de que 'ls ulls del espectador vegés de tamany natural, armonisant ab el conjunt del monument o edifici l' estatua que 'l corona estatua que per lograr tal efecte d' òptica han de ferla de més grans proporcions. En Egipte no, l' estatua del Faraó era grossa, colossal, de més grans proporcions com més sa gloria, com no, si en la forma natural puja molt més en comparansa 'ls enemics o servidors que volten la pedra esculpturada.

L' Egipte ofereix bones mostres de les gegantines estatuas; entre les primeres no deixa de formarhi per antiguitat y com a grandiosa la *gran esfinge* prop d' una de les piramides més importants, com que hauria sigut impossible transportar la mola de pedra, fou tallada la roca que formava part de la cadena Libica te, uns 17 metres d' alsada, 30 a 40 de llargada, perímetre del cap 27 metres, y el nas 2 metres. Segons opinió d' un egipsiòlec representa a un gran déu. Els demés colossos representen els faraons. A Tebes prop del Nilo hi ha la ruina del Palau de Rauses II aont hi ha varis fragments de l' estatua gegantesca de Rausés, estatua que reunits els fragments més grossos s' hi ha pogut aproximar l' alsada sens pedestal: 17 metres y mitg.

Temples. Els primers temples foren les escavacions fetes a les montanyes. Les fatxades estan decorades en el interior ab co-

lossos, hi ha varies sales voltades de pilans y la que serveix de santuari es molt gran y en el fons hi han les estatués de les divinitats.

Els temples construïts ab materials transportats son construccions molt grans en departaments de gust molt diferent y que acusen diferents èpoques lo que es degut a que les manaren fer els Faraons per els presidaris, cada monarca anava fent modificacions y millores fent aixís gala de vanitat o pietat. Els precedeix l'avinguda dels *esfinges*, aixís es el temple de Luksor té 2 kilòmetres de llargua tal avinguda. Tot l'edifici està voltat per obeliscos, estatués y pal de fusta ab gallardes. El piló tenia portes de fusta, frontises de bronzo, adosada la paret del voltant hi havia una canal que servia per una processó relligiosa que per medi de una nau imitaven el curs del Sol, al costat hi havia les dependències y habitacions, a la construcció central hi havia 'l pati ab doble columnata després vé la sala hipostile o de les aparicions que es aont la gent no iniciada per el secret de la relligió esperaven l'aparició de l'estatua que era molt fantástica puig aqueixa sala estava formada per fileres de columnes essent les del mitg molt més altes axeicant aixís el sostre donant entrada a la llum per els costats. D'aqueixa es passava'l santuari aont sols podien entrahi sacerdots y persones de molta gerarquia, a dintre'l santuari hi havia una sala molt fosca aont hi havia l'urna contenint la divinitat, les altres sales *hipostiles* y *hipetrees* serviren de capelles.

Palaus.—Els palaus ofereixen gran semblansa ab els grans temples. El palau egipsi era una casa d'esbargiment, y alguns eren fets de fusta y rajols per diferenciarse dels temples y piramides. Les parets eren cubertes de pintures, dintre'l clos de parets que tencava bona estensió de terra hi havia jardins, arbredes, ab un *pilon* por entrada. Prop del *piló* hi havia les cambres de recepció y dependències fent grupo de construcció tals departaments aplegats, unes en dintre hi havia dependències y habitacions privades del Rey. La planta de construcció regular, y la base es rectangular o quadrada.

Existeixen ruïnes de palaus importants com son el de Rameseyon y el de Karnak.

Llac.—Aminnemas III rey d'Egipte de l'onzena dinastia, vegent el poc resultat práctic del diposits d'aigua actuats de llarc y llarc prop del gran riu, aprofitá un tros de terra anomenat Zaic enclavat aprop del riu per ferne un que verdaderament fos obra important, y aixís ho feu, cercá una estensió de 10.000 llegües de vol

convertint el llac natural en un gran dipòsit que s'engrandí fins a donarli una cabuda de 10.000.000 m³., logrant ab aquesta obra regularisar l'inondació periòdica que fins aleshores abundant com era inondava pobles y les planuries, convertint en perjudici lo que havia d'esser beneficiós. El célebre llac Moeris suplia 'ls efectes del riu, si aquest venia imponent fins a desbordarse, els receptacles overts, el canals aconduien al llac artificial l'aigua del riu que després sobradament servia per regar grans extensions de terreno.

Laberinto.—Palau importantíssim, construït per ordre de Amememac III prop del Moeris, mirent al S. de Menfis. La planta, disposició y extensió sols l'explica un grec Herodoto, quin explorador parla del gran monument ab entusiasme, diu que es molt superior à la construcció grega. Diu: que ocupava una extensió de 15.000 mr. la planta del edifici era de 200 m. llarg y 75 m. d'ample, cap al angle del Nort hi havia una piramide aont hi enterraren el gran rey que manà construir el Laberinto. Conté l'extensió de terra, 12 palaus com a províncies compartia l'Egipte, cada palau tenia 12 portals diferentment orientades, y constava de dos cambres, una subterrània y altre a peu plà, es creu que la subterrània era invisible pels estrangers, tota vegada que Herodoto en la seva excursió diu que'ls guardes que l'acompanyàren li prohibiren l'entrada notificantli que allí dintre es guardaven les mòcies dels cocodrils sagrats.

El conjunt dels palaus l' amuralla una infinitat de galeries combinades que era dificultós penetrarhi sens guia.

En aquest palau era 'ls llocs destinats per l' assamblea, reunions conegudes ab el nom de Panegiries, de sacerdots y sabis aont es tractaven dels interessos del país tant en lo civil com en lo relligiós y militar.

Quan fou abandonat el Laberinto s' hi construï el temple Phta destinat al mateix objecte que aquell.

Edificis particulars.—Herodot, l' unic escriptor que parla perque conegué d' aprop l' Egipte, explica la costum que tenien els egipsis de menjar en públic, damunt d' un terradet plà sostingut per columnetes. Els materials que usaren pera la construcció particular es rajols y embigats, pintant les columnes y pisos de vius y brillants colors. Les portes y finestres tenien sovintment la forma de trapeci.

Per les pintures d' aquella época trovades en les ruïnes dels seus monuments sabem que tingueren casa de camp més o menys sumptuoses, ab jardins y pabellons còmodos y d' esbarjo.

Curiositats.—En Egipte s'han trovat esmalts de vidre de la xviii dinastia, objectes de terra esmaltada desde la vi dinastia. Prova evident de que ells foren els primers que trevallaren el vidre, y no 'ls fenicis a quins fins fa poc temps s'els ha vingut atribuïnt tal invent.

En les tombes de la xi dinastia 13000 anys a. C. J. s'hi troven aucells, escarabens y altres objectes fabricats d'una pasta silicosa envarnisada de color vert, demostrant lo avensats que estaven els egipsis en la gerreria en una época tant llunyenca. Aquesta pasta silicosa envarnisada se l'ha coneguda ab el nom de Porcellana egipsia.

ETRURIA

Regió del centre d'Italia.

Després d'Egipte, Babilonia y Assiria, no hi ha dupte que 'l poble que segueix en antiguitat de civilisació es l'Etruria y no es una civilisació que sigui precedida per la d'aquells estats; podríem considerarla contemporania ja que la data d'alguns monuments etruscos s'en vá de vores o mes enllá 'l mes antics d'Assiria y Babilonia 2000 anys a. de C.

Els primitius habitants els uns creyen que son originaris del Egipte, els altres de Lidia (*Assia menor*) hi ha qui diu que descendeixen de la primitiva Grecia, y encara no manca qui creu son autoctons de la mateixa Italia, no estant en lo cert puig l'Etruria existia quant molts d'aquets pobles estaven en estat de formació. Impossible saber certerament d'aont provenia aquest poble.

Herodoto autoritat reconeguda per l'epoca a que correspon, els fa oriundos de Lidia (*Assia menor*) conegut per el nom de *tibenos* sino que dominats per altres pobles y barrejantse ab alguna altra rassa invassora cambien el nom per el d'etruscos, formant una confederació de dotze petits estats que prenen el nom de la ciutat més important essent la capital cada una de ella. L'Etruria es el primer poble que en Italia arsobeix una verdadera cultura artística.

L'Etruria té la seva religió, espill de la manera d'esser d'aquell poble, els déus són els protectors de l'agricultura, l'unión conjugal l'unien al caracter divi, y eren els protectors del poble que 'ls adorava, més l'esperit etrusc era crudel, els sacrificis humans perduraren molt de temps tenien els seus endevinaadors

(*aruspices*) que llegien en els vols d' aucells y en les entranyes de les víctimes el previndre del seu poble.

Pocs monuments arquitectònics resten de l'arquitectura etrusca. Els monuments mes notables tenen semblansa a les acrópolis de Grecia y del *Assia menor*. Cap monument etrusc es sencer, tot ruína que ab trevall pot donarse a coneixer el verdader estil d'aquell poble.

Els monuments mes antics de l'arquitectura etrusca son les muralles aixecades pera la defensa de les ciutats, muralles construïdes en grossos blocs de pedra de forma poligonal y irregular semblantse a la muralla cíclope o pelarga. Després s'han trovat altra classe de muralla construcció més perfecta arrivant fins a la construcció de blocs més o menys pulits y colocats en forma rectilínia.

Renóm té aquest poble en l'art de construcció. Ells sigueren els primers arquitectes de la primitiva Roma monàrquica, distingintse 'l seu art per fets determinats. Si bé primitivament s'hi preveu l'influencia fenicia, més tart relacionats ab Grecia aprenueren un poc d'aquella arquitectura, més ells caracterisen com ja havém indicat per fets especials. Ells son sens dupte els que emplearen ab més acert, l'arc y la volta. Els temples etruscos han desaparecut, obres de fusta solsament conegudes per la descripció de l'arquitecte romá Vitrúvio: «el plan del temple es quasi quadrat, el dintre estava format per tres santuaris y no tenia altre pórtic que 'l de l'avant fatxada.

Una de les construccions que més s'hi lluien, son les conduccions subterrànies d'aigues, obres que avuy dia encara'n queden varis vestigis. En elles s'hi veu la construcció de la volta, potser motivada per la falta de pedra dura en grossos blocs, tenint de recorre a la volta de mitg punt construïda per petites pedres ben argamassades. Per exemple de volta etrusca pot esmentarse la cloaca *máxima* de Roma, ells foren els que la construïren. També's conserven alguns portals monumentals del art etrusc, quin centre ofereix en la clau del arc y també en els comensos d'ells, testes humanes dels vensuts, bárbara costum de eposarlos com a trofeu.

Altres proves de renóm per la bona construcció, es en la Roma pagana que copiaren la disposició de les habitacions d'aquell poble, habitacions que voltaven un pati aont miraven les cubertes del edifici per llensarhi les aigues pluvials.

Altres monuments etruscs es el sepulcral que son els que queden avuy dia per l' estudi de tal construcció. Molts d' ells la fossa era subterrània, trovantsen construïts en la vessant de montanya y en el plà. Els escavats en la montanya son procedents d' una fatxada senzillíssima, y 'ls subterranis s' hi aixequen al damunt una especie de torre circular o quadrada, en el interior d' aquests monuments pot estudiarse 'l caracter de la pintura etrusca, influïda grega, més, adequada a l' època. Escenes de combats sanguinaris, lluytes crudels.

De les més notables obres etrusques que han arribat fins a nosaltres son els sarcofecs de Cervetri atribuïts a dos sigles avants de la fundació de Roma, de la tomba anomenada Grotta Torlonia anomenada aixís perquè 'l príncep Torlonia en 1835 la feu obrir. Dits sarcofecs son avuy al museo del Louvre: grups fúnebres, obra d' extraordinaria riquesa d' ornamentació, damunt la tapa una o dugues figures de tamany natural, baixos relleus tots quatre costats. En aqueixa mateixa tomba s' hi veu 'l treball d' imitació dels artistes etruscs dels vasos pintats que s' hi trovaren, caracter d' imitació que es trova arreu y en els baixos relleus, en els terracuyts com en les figures que cubreixen la tapa dels sarcofecs.

Els etruscos tenen renom en l' esculptura de bronzo, treball que feren en abundancia perquè en abundancia son els exemplars d' avuy dia en els museos.

En altres monuments s' han trovat objectes de bastant valer per l' arqueolec, com son mobles, escuts, altars, aixís com ofrenes y presentalles tal com ous d' avestrús en quina closca hi ha pintats o esgrafiats assumptes alguns d' ells presos de la mitologia assiri-fenicia.

En resum. L' historia del art etrusc deü respectarse encara que reconeguda l' influencia dels pobles d' Orient y de la mateixa Grecia, per lo que ell influí en els primitius fonaments de l' arquitectura romana.

G R E C I A

La Grecia antiga o sigui la terra habitada per la rassa pelasga, y després per la helénica. s' escau 'l S. d' Europa, tocant el Nort ab la Macedoria, al Est ab el mar Egeo, al Oest ab el mar Jonio, y al S. ab el Mediterrá.

El continent es dividia en tres grans agrupacions de provincies que formaren cada una regió apart ab els seus feudos, y juntades

feyen la Grecia. Les tres regions son: Septentrional, Central o Elade, y la Meridional o Peloponeso, prop del continent hi tenien baix domini varies illes, algunes ben importants.

Els primers pobladors sigueren els Pelasges, després els Helenis de quina rassa s' en fundaren altres quatre: jonis, doris, veolis y aquers. Preponderaren després de diverses lluites ells ab ells, els jonis en l' Atica essent el pobles més poderós Atenas, y 'ls doris en Peloponeso, essen d' ells el de més renom Esparta.

Les arts no pogueren creixer mentres Grecia permanesqué aillada, sols progressaren quant fon frequent y constant el tracte ab l' Egipte y la Siria, aont hi ha 'ls orígens del grec classic, clá ho proven restos trovats a Vicenas, com son objectes de cristall y joyes ornamentades ab la flor de Lotus y la reproducció del Esfinge egipci, y justificant l' afirmació dels orígens d' aquest art també s' ha provat que 150 anys a. de C. Cipiò abandoná l' Egipte per establirse en l' Atica, y més tart Gumas egipsi porta les arts del seu terrer a Argolida.

Provantse evidentment y ab proves irrafutables que les arts foren conegudes y practicades per els egipsis molts segles avants dels grecs. Els grecs sigueren els que comensaren a cercar la bellesa dintre les arts, arrivant a gran altura l' estatuaria filla del modo de sentir d' aquelles rasses.

També anotarem que al tractar del art egipsi trovarem que 'ls hipogeos de Beni-Hapan tenien la columna protodorica quin fust estriat del mateix istil que després veyem empleats en l' ordre doric.

Ignasi L. BRICHS QUINTANA.

(Se continuarà)

NOTA IMPORTANTE

Tienen derecho á recibir este Boletín los señores socios, residentes ó corresponsales, que estén al corriente en el pago de sus cuotas.

Se admiten suscripciones á razón de cinco pesetas cada año.